

Віктор ЗАБОРОВСЬКИЙ

ПЕРЕВАЖНЕ ПРАВО ВЛАСНИКІВ АКЦІЙ ЗАКРИТИХ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Одним із критеріїв класифікації акцій є критерій поділу акцій в залежності від типу акціонерного товариства, яке здійснює їх випуск. Відповідно до цього критерію розрізняють акції відкритого акціонерного товариства (далі ВАТ) і акції закритого акціонерного товариства (далі ЗАТ). В даній роботі автор не має за мету проводити дослідження правового статусу цих акціонерних товариств, оскільки це є предметом окремого наукового дослідження. Але для розкриття цього питання слід зазначити, що основна відмінність між "ВАТ і ЗАТ полягає в порядку розміщення акцій (у ВАТ – шляхом підписки і вільної купівлі-продажу акцій на фондовому ринку, а ЗАТ – розміщенню серед акціонерів); порядком руху учасників (у ВАТ він вільний, у ЗАТ – дещо обмежений, оскільки акції такого товариства не продаються/купуються на біржі" [1,37-38].

Слід відмітити, що на даний час ЗАТ є більш поширеною організаційно-правовою формою у порівнянні із ВАТ. Така перевага ЗАТ полягає в тому, що вони займають проміжне місце між акціонерним товариством і товариством з обмеженою відповідальністю, і "від першого воно успадкувало таку важливу рису як поділ статутного капіталу на певну кількість акцій рівної номінальної вартості, а від другого – закритість та особливо довірчий характер відносин між учасниками" [2,42]. Популярність такої організаційно-правової форми, якраз і полягає в тому, що головна мета їх існування – це "необхідність забезпечення додаткової гарантії захисту інтересів всіх акціонерів, стабільності складу учасників товариства і збереження відповідної пропорції їх членства в статутному фонді товариства" [3,10]. А це враховуючи нестабільність української економіки є "ефективним методом захисту товариства від "недружнього" скуповування акцій" [4,124]. Ця мета реалізується, крім закритого розміщення акцій і шляхом встановлення переважного права на придбання акцій в ЗАТ. На думку автора наявність цього переважного права в акціонерів ЗАТ і є основною ознакою, яка надає можливість розрізнити правову природу акцій ЗАТ і ВАТ. Метою встановлення даного переважного права є забезпечення "закритості від зовнішнього інвестора – недопущення в склад акціонерів третіх осіб – "зовнішня закритість" [5].

В українському законодавстві норма, що закріплює переважне право акціонерів міститься в ч. 3 ст. 81 ГКУ, в якій зазначено, що "акціонери закритого товариства мають переважне право на

придбання акцій, що продаються іншими акціонерами товариства". Недивлячись на те "що норма Закону, яка закріплює за учасниками закритого товариства зазначене право, носить імперативний характер, і тому воно не може бути обмежене ні статутом, ні будь-яким іншим внутрішнім документом товариства" [6,24], неодноразово піднімалося питання, що переважне право акціонерів на придбання акцій ЗАТ суперечить засадам Конституції України та ряду законів, зокрема, діючому на той час Закону України "Про власність". І тільки Рішенням Конституційного Суду України від 11 травня 2005 року №4-рп/2005 у справі за конституційним зверненням ЗАТ "Оболонь" та громадянина Вінник В.В. про офіційне тлумачення положень ч.2 ст. 28 Закону України "Про господарські товариства", п.1 і абзацу 1 п.5 ст.4 Закону України "Про власність" (справа про права акціонерів ЗАТ) остаточно було вирішене це питання; оскільки в п.1.1 резолютивної частини йдеться, що "положення п.1, і абзацу 1 п.5 ст. 4 Закону України "Про власність" (на даний вже втратив чинність) у контексті ч.1, 7 ст.41 Конституції України, у системному зв'язку ч.3 ст.81 ГКУ треба розуміти так, що власник на свій розсуд володіє, користується і розпоряджається належним йому майном, але, здійснюючи своє право, він зобов'язаний не порушувати права та охоронювані законом інтереси громадян, юридичних осіб і суспільства, в тому числі і переважне право (яке не є абсолютним) акціонерів закритого акціонерного товариства на придбання акцій, що відчужуються іншим його акціонерами" [7].

Переважне право на придбання акцій в закритих акціонерних товариствах характерне і для російського акціонерного законодавства. Так, в п.2 ч.2 ст.97 ЦК РФ (акціонери закритого товариства мають переважне право на придбання акцій, які продаються іншими акціонерами цього товариства) і п.4 ч.3 ст. 7 Федерального Закону "Про акціонерні товариства" (акціонери закритого товариства користуються переважним правом на придбання акцій, які продаються іншими акціонерами цього товариства, по ціні, яка пропонується третій особі пропорційно кількості акцій, які належать кожному із них, якщо статут не передбачений інший порядок реалізації цього права. Статутом закритого товариства може бути передбачено переважне право придбання товариством акцій, які продаються його акціонерами, якщо акціонери не використали своє переважне право на придбання акцій") [8].

На жаль на даний час в законодавстві Украї-

ни міститься тільки посилання на наявність переважного права в акціонерів, при тому, що “жодним нормативним актом не визначається ані форма, ані процедура повідомлення акціонерів та акціонерного товариства про відчуження акцій третім особам. Не встановлено і форму реагування акціонерів та товариства на таке повідомлення, що в кінцевому підсумку знову призводить до неврегульованості питання відчуження акцій” [9,102]. Виходячи з цього виникає необхідність здійснення аналізу механізму реалізації цього права в Російській Федерації, а також дослідження різних наукових позицій з цього питання. Насамперед, необхідно з’ясувати випадки настання в акціонерів ЗАТ цього переважного права. Автор не підтримує думку тих науковців, які вважають, що дане право виникає в акціонерів, лише коли акціонери ЗАТ продають свої акції іншим особам, і не поширюється на випадки продажу акцій іншим акціонерам цього ж ЗАТ [10,160]. Не приводить до такого висновку і аналіз вже згадуваної ч. 3 ст. 81 ГКУ: “акціонери закритого товариства мають переважне право на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами товариства”, тому що, в ній жодним чином не йдеться про обмеження настання переважного права лише у випадку продажу акцій третім особам. В російському законодавстві наявна певна колізія з цього питання між п.2 ч.2 ст.97 ЦК РФ (йдеться про інших осіб) і в п.4 ч.3 ст. 7 Федерального Закону “Про акціонерні товариства” (вже про третіх осіб).

Іншим дискусійним питанням є питання виникнення цього права лише при продажі акцій, чи можливе і при іншому платному, а навіть і безоплатному відчуженні акцій. Щодо відчуження акцій за договором купівлі – продажу, то тут позиція науковців є однозначною, оскільки на це є і пряма вказівка закону (в Україні це ч.3 ст.81 ГКУ – акцій, що продаються іншими акціонерами товариства; в Російській Федерації – аналогічна норма в п.2 ч.2 ст.97 ЦК РФ). На відміну від купівлі-продажу, не можна такого сказати, про відчуження акцій шляхом міни. Деякі науковці, вважають за можливе виникнення переважного права при обміні акцій ЗАТ на акції інших товариств чи інші об’єкти цивільних прав. До них відносяться, наприклад, О. Кривоносова, яка вважає, що “згідно з п.2 ст.715 ЦКУ, кожна зі сторін договору міни є продавцем того товару, який він передає в обмін, і покупцем товару, який він одержує натомість. На підставі цього товарообмін став “зведеним братом” купівлі-продажу. Отже, до міни застосовують купівельно-продажні правила гри, а в нашому випадку це означає, що міна є різновидом купівлі-продажу і тому правило переважного права діє також у випадках обміну акцій” [11]. Більшість же авторів виходить із

буквального тлумачення норми Закону, і приходять до висновку про неможливість виникнення переважного права на придбання акцій в закритих акціонерних товариствах при обміні акцій. Так, Л.Новоселова: “застосування до договору міни правил купівлі-продажу, якщо це не суперечить правилам ЦК РФ про договір міни і природі міни (ч.2 ст. 567 цього Кодексу), не перетворює договір міни в два зустрічних договори купівлі-продажу. Крім того, зазначена норма Кодексу поширює по відношенню до договору міни положення глави 30 ЦК РФ, але нічого не говорить про поширення на ці відносини всіх норм (в тому числі акціонерного законодавства), які регулюють відносини, пов’язані з реалізацією майна за допомогою його продажу” [12,6]. В юридичній літературі наявна думка, що дане переважне право виникає лише при оплатному відчуженні акцій, і не виникає при безоплатному. І. Діба вказує, що “акціонери мають переважне право на придбання акцій лише у випадку, якщо власник акцій вирішив ними розпорядитися шляхом укладення договору купівлі-продажу. Таке зазначення у ЦКУ є цілком справедливим, оскільки для продавця не має значення особа покупця, за свою власність він отримує гроші, які мають родові ознаки, тому продаж акцій акціонерів товариства ніяким чином не може порушити його права на розпорядження ними. Інший випадок, коли акціонер має бажання подарувати свої акції не акціонеру. Особа обдарованого має пріоритетне значення для дарувальника, тому її не може замінити інший акціонер” [13,8]. На думку автора не включення до підстав виникнення переважного права випадків безвідплатного відчуження акцій не відповідає в повній мірі правовій природі ЗАТ, оскільки не забезпечується режим стабільності складу членів ЗАТ, не захищає товариство від “недружного” скуповування акцій. Тому що, на практиці можливі випадки коли акціонер подарує третій особі одну акцію, тоді вона отримує правові підстави в подальшому скуповувати акції ЗАТ. Можливий також випадок, за який акціонер дарує свої акції третій особі, в подальшому отримуючи за це кошти. До даного випадку можна застосувати норми удаваного правочину, але при цьому необхідно доказати факт передачі за відчужуваних акцій певних матеріальних цінностей, що на практиці є дуже важко, а в деяких випадках і неможливо. Виходячи з цього автор приходять до висновку про необхідність поширення переважного права на придбання акцій ЗАТ і на випадки безвідплатного відчуження акцій або “закріплення в законі правила, у відповідності до якого обдарована особа мала можливість вступати в ЗАТ лише при наявності згоди всіх його учасників або при додержанні інших умов передбачених статутом” [14,170]. Введення в законодавство цих або подібних норм створює

певні додаткові заходи захисту інтересів акціонерів ЗАТ.

Отже, переважне право власників акцій ЗАТ є тією основною вирізняльною ознакою, що надає можливість здійснити розмежування правової природи акції ЗАТ і ВАТ. Слід відмітити, що дане право жодним чином не обмежує права і законні інтереси їх держателів, а тільки встановлює певні особливості в розпоряджанні своїм правом розпоряджатися такими акціями. Наявне законодавче регулювання даного виду акцій (ч.3 ст.81 ГКУ), на думку автора, в повній мірі не відповідає правовій природі ЗАТ (зовнішня закритість), і потребує внесення змін у законодавство, в напрямку розширення випадків виникнення переважного права (у випадку будь-якого відчуження акціонером таких акцій, а не тільки продажу).

Література:

1. Вінник О.М. Акціонерне право: навчальний посібник для вищих навчальних закладів / О.М. Вінник, В.С.Щербина; За ред.В.С.Щербини. – К.: Атіка, 2000. –544с.
2. Яворська О. Сивий Р. Закриті акціонерні товариства в Україні: проблеми та перспективи правового регулювання корпоративних відносин // Юридична Україна. 2004.-№3.-С.40-47.
3. Корнеева Т.Н., Петриченко Б.И. Осуществление преимущественного права приобретения акций в закрытых акционерных обществах // Арбитражная практика. – М.: Изд. Дом “Арбитражная практика”, 2007, № 7. – С. 10-17.
4. Ватаманюк З.Г. Самбірський М.М. Права власників простих акцій в Україні// Фінанси України.-2004.-№3.-С.123-127.

5. Здоронюк Г. Оборот акцій ЗАО: от истории к реалиям [Електронний ресурс] //Юридическая практика: Профессиональная газета. – 2005. – №12. – С. 11-14 Режим доступу до газети: <http://www.yurpractika.com/article.php?id=10004467>
6. Шапкина Г. Как применять акционерное законодательство // Хозяйство и право.-2004.-№ 1.-С.16-31
7. Рішенням Конституційного Суду України від 11 травня 2005 року №4-рп/2005(у справі про права акціонерів ЗАТ) //Вісник Конституційного Суду України.-2005.-№2.-Ст.23.
8. Об акционерных обществах: Федеральный закон от 26 декабря 1996 год //Собрание законодательства РФ.-1996.-№1.-Ст.1.
9. Конюшко К., Шомін, Відчуження акцій ЗАТ- як погодилися, так і буде// Юридичний журнал.-К.:Юстініан.-2005.-6(36).-С.100-102
10. Швиденко О.С. Акція як об'єкт права власності: дис.... канд. рид. наук: 12.00.03 Швиденко Олександр Сергійович. Акція як об'єкт права власності: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 2006.
11. Кривоносова О. Обіг акцій ЗАТ за новими правилами [Електронний ресурс] // Цінні папери України.- № 1(341).- 06 січня 2005.- Режим доступу до журн.: http://www.securities.org.ua/securities_paper/review.php?id=341&pub=1600
12. Новоселова Л.А. Преимущественное право приобретения акций в закрытом акционерном обществе // Арбитражная практика. – М.: Изд. Дом “Арбитражная практика”.-2004.-№ 4. – С. 3-11
13. Діба, І. Як розпорядитися акціями ЗАТ? // Юридичний вісник України. – 2005. – №21. – С. 8
14. Суворов Л.Л. О праве преимущественной покупки акций закрытого акционерного общества (ЗАО) // Труды Санкт-Петербургского юридического института Генеральной прокуратуры Российской Федерации. – С.-Пб.: Изд-во С.-Петербург. юрид. ин-та Генеральной прокуратуры РФ.-2000.-№ 2. – С. 170-171

Любов КОРОБОЧКИНА

ДЕФІНІЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ДОГОВОРУ

В ході адміністративної реформи в Україні 06.07.2005 року було прийнято Кодекс адміністративного судочинства України, який набрав чинності 01.09.2005 року (далі КАСУ). Даний нормативно-правовий акт містить в собі положення, які раніше не знаходили закріплення в національному законодавстві, зокрема, поняття адміністративного договору.

Саме поняття “адміністративний договір” не є чимось абсолютно новим і невідомим. Наукове обґрунтування адміністративних договорів мало місце ще за радянських часів. Наукові дослідження з даної теми можна знайти в роботах А. Єлістратова [1], В. Кобалевського [2], В. Новоселова [3], Ц. Ямпольської [4] та ін. Але потрібно зазначити, що здебільшого в своїх наукових працях вчені торкалися питань пов'язаних з адміністративно-правовою формою управління та правовим актом управління, іншим питанням регулювання відносин значної уваги не приділялось.

Реформація сучасного суспільства зумовила зміни в формах і методах регулювання суспільних відносин. Так, стала зростати роль публічного права, набула поширення диспозитивна форма регулювання суспільних відносин, нового етапу розвитку здобули й договірні засади в публічно-правових відносинах. Такі зміни сприяли виникненню нової хвилі зацікавленості проблематикою адміністративного договору. Безумовним поштовхом до активного обговорення питань, пов'язаних з адміністративним договором, стало нормативне закріплення згаданого поняття в КАСУ. Серед сучасних науковців, що досліджують згадану проблематику, слід відзначити В. Авер'янова, К. Афанасьєва, Д. Бахрах, Ю. Битяка, В. Іванова, О. Константи́й, Ю. Старілова, В. Стефанюка, Ю. Тихомирова [5].

Незважаючи на те, що інститут адміністративного договору в світовій практиці почав застосовуватися ще на початку ХХ століття [6], для українського законодавства він є новим і ще